THE ISRAELITE PRESS

The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע ווארט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

שבועות

שבועות, דער יום־טוב פון ווייץ־שניט אין ארץ־ישראל, איז טראדיציאנעל פארבונדן מיט'ן טאג וואס די אידן האבן געקראגן זייער תורה אויפ'ן בארג סיני. עטוואס איז דא סימבאלישעס אין דער פארבינדונג: באקומענדיק זייער אייגענע תורה, זיינען די אידן געווארן רייף פאר זייער נאציאנאלן לעבן.

דאס הייסט, אז די אידן זיינען געווארן א פאלק נאך דאן, ווען זיי האבן אומגעוואנדערט אינ'ם מדבר. שוין דאן, קריגנדיק די תורה, האבן זיי געהערט דעם אנזאג: "היום נהיית לעם", — "היינט ביסטו געווארן א פאלק".

דאס אידישע פאלק האט בלויז א קליינעם טייל פון זיין געשיכטע געלעבט זעלבסטשטענדיק אויף זיין באדן אין זיין אייגענעם לאנד. און כאטש עס האט געבייגקט נאך דעם דאזיקן לאנד נאך איידער עס האט אים דערווארבן, און פאר אלע דורות, ביז היינטיקן טאג, נאכדעם ווי עס איז פון דעם פארטריבן געווארן, האט עס אבער זיין עקזיסטענץ ניט באזירט, ווי אנדערע פעלקער, אויף זיין לאנד, נאר אויף זיין תורה, אויף זיין קולטור, אויף זיין גייסטיקער ירושה.

דאס איז געווען די הויפט אורזאך פונ'ם היסטארישן וואונדער, וואס דאס אידישע פאלק איז געבליבן עקזיסטירן, בעת א סך שטארקערע און מעכטיקערע פעלקער זיינען שפורלאז פארשוואונדן געווארן אינ'ם אפגרונט פון דער געשיכטע.

און דער וואונדער האלט נאך אן ביז היינטיקן טאג. דער איד האט אנטוויקלט א שטארקערע ווידערשטאנדס קראפט אין זיין קאמף פאר זיין נאציאנאלער עקזיסטענץ, און דא, אויף דער זייט ים, וואו דער "שמעלץ טאפ" קאכט אזוי שטארק, ווערן אין אים לייכטער צעקאכט די קינדער פון אנדערע, אפילו הויך קולטורעלע פעלקער, ווי די אידן, וואס האבן ניט איבערגעלאזן הינטער זיך קיין נאציאנאלע היים, וואס זאל זיי ארויסהעלפן אין זייער קאמף פאר עקזיסטענץ, ווי יענע.

און דער יום טוב שבועות דערמאנט אונז אן אט דעם גייסטיקן יסוד פון אונזער נאציאנאלער עקזיסטענץ, און אויף אונזערע פליכטן צו אונזער אייגענער קולטור, — דער ירושה וואס מיר האבן געקראגן פון אונזערע עלטערן און וואס ס'איז אונזער פליכט איבערצוגעבן צו אונזערע קינדער.

ס'איז די "תורה" וואס איז געגעבן געווארן "צו לעבן מיט איר", די תורה, וואס ענדערט אירע פארמען און אנקלאנג מיט די געענדערטע לעבנס באדינגונגען, — דער וויכטיקסטער כח וואס האט דערהאלטן ביים לעבן דאס וואנדערנדיקע אידישע פאלק פון מדבר סני אן ביז צו היינטיקן טאג.

דער כותל־מערבי באריכט

עס איז שוין א יאר פארביי, זינט די אינטערנאציאנאלע כותל־מערבי קאמיסיע האט אנגעהויבן אויספארשן דעם סכסוך צווישן די אידן און די אראבער איבער דעם דאזיקן הייליקן פלאץ, און עס זיינען שוין דורכגעגאנגען פיינע עטלאכע חדשים, זינט די קאמיסיע האט איבערגעגעבן איר באריכט צו דער בריטישער רעגירונג.

און דאך ווערט דער באריכט אלץ געהאלטן אין געהיים, און קיינער, אויסער דער בריטישער רעגירונג און, נאטירלאך, די מיטגלידער פון דער קאמיסיע, ווייס ניט פון זיין אינהאלט.

פארוואס זשע פארעפנטלאכט אים ניט די בריטישע רעגירונג און מאכט ניט דערמיט קיין סוף צו דער פראגע?

די כותל־מערבי פראגע איז פאר די אידן ווייט ניט די וויכטיקסטע פראגע אין ארץ־ישראל. אן א פארגלייך וויכטיקער ווי די אלטע חורבות, מעגן זיי ווי הייליק זיין פאר געוויסע שיכטן, איז דאס לעבן וואס בויט זיך דארטן.

אפשר וואלט מען ביי אידן, אפילו די רעליגיעזע אידן, געקאנט פועל'ן אז זיי זאלן מוחל זיין זייערע רעכט אויפ'ן כותל מערבי און אפזאגן זיך פונ'ם איינציקן פארבליבענעם אין זייער רשות הייליקן פלאץ אין ארץ־ישראל, וועלכער איז פון אראבישע דעמאגאגן אויסגענוצט געווארן פאר אנטי־אידישע פראוואקאציעס, — ווען דאס זאל מיינען, אז פאר דעם פרייז פון די הייליקע ־חורבות וועלן זיי קריגן מער רעכט אויף בויען.

די פראגע איז אבער דא ניט פון אויסקלייבן איינס פון די ביידע, — די אידישע רעכט ווערן אלצאיינס באגרעניצט וואו נאר ס'איז מעגלאך, און יעדע קלייניקייט קומט אן זייער שווער אויסצודינגען.

די אויפגאבע פון דער אינטערנאציאנאלער קאמיסיע איז געווען ניט צו רעכענען זיך מיט דער פאליטישער זייט פון דער כותל מערבי פראגע, נאר מיט איר יורידישער. איר אורטייל דארף זיך באזירן בלויז אויף רעכט: האבן די אידן רעכט, און וועלכע רעכט, אויפ'ן כותל מערבי, אדער עס באלאנגט צו די אראבער?

צי די אידן וואלן, צי ניט, אבער זיי וועלן מוזן אננעמען דעם באשלוס פון דער קאמיסיע ווי אן אומפארטייאישן און ענדגילטיקן. דאס אבער וואס די רעגירונג פארהאלט דעם באריכט דערוועקט דעם חשד, אז זי זוכט דא פאליטישע צילן, — און, ווי געוויינלאך, קאנען די אידן דערווארטן, אז אט די צילן זאלן דערגרייכט ווערן אויף זייער חשבון.

די כותל מערבי פראגע קאן טאקע זיין ניט פון די וויכטיקסטע פונ'ם אידישן שטאנדפונקט, — אבער אויב אויך דא וועלן די אידישע אינטערעסן געטראטן ווערן מיט די פיס צוליב אימעצנס פאליטישע צילן, וועט עס די אידן זיכער ווי טאן . . .

א פאספארטן סיסטעם אין מישיגען

בעת דער אמעריקאנער קאנגרעס פארהאנדלט שוין יארן לאנג וועגן דעם פלאן פון רעגיסטראציע פאר פרעמד געבארענע, און האט ניט דעם קוראזש אנצונעמען אזא צארישן געזעץ, האט זיך דער שטאט מישיגאן אויסגעפיינט מיט זיין מוט: ער האט אנגענומען א רעגיסטראציע ביל פאר זיך אליין. דער ביל איז דורכגעגאנגען אין ביידע הייזער, און ער וועט באלד ווערן א געזעץ, אויב נאר דער גאווערנאר וועט אים ניט וועטאאירן.

מישיגאן האט זיך לעצטנס אויסגעצייכנט מיט שנאה צו די איינגעוואנדערטע. ערגעץ אין די שטאטן זיינען נאך ניט אנגענומען געווארן אזעלכע רעפרעסיווע מיטלען קעגן אימיגראנטן, ווי דארטן. אונטער'ן אויסרייד פונ'ם קריזיס, האט מען זיי געטריבן פון זייערע באשעפטיקונגען, און ס'איז דארטן דערגאנגען אזוי ווייט, אז אפילו די מוטער פון אמעריקעס באליבטן נאציאנאלן העלד, טשארלס לינדבערג, האט דארטן פארלארן איר שטעלע, דערפאר וואס זי איז אן "אויסלענדערן".

דער ביל וואס איז איצט אנגענומען געווארן, אויב ער וועט נאר ניט וועטאאירט ווערן, וועט פאקטיש שאפן א פאספארטן סיסטעם אין מישיגען, מיט אלע מיאוס'ע רעזולטאטן פון אזא סיסטעם.

דער ביל פארבאט צו באשעפטיקן אויסלענדער וואס האבן ביי זיך נים קיין רעגיסטראציע קארטלאך, און לייגט ארויף שווערע שטראפן, איינשליסנדיק דעפארטאציע, פאר די אויסלענדער וואס רעגיסטרירן זיך ניט.

דאס מוז אבער פירן צו דעם, אז אויך אמעריקאנער געבארענע זאלן מוזן ארומטראגן מיט זיך דאקומענטן, וואס זאלן דערווייזן, אז זיי זיינען ניט קיין פרעמדגעבארענע, — אנדערש וועט קיינער ניט וואגן צו געבן זיי באשעפטיקונג, און אנדערש קאנען זיי צו יעדער צייט פארהאלטן ווערן פון א פאליציסט אויפ'ן חשד אז זיי זיינען אויסלענדער.

א פאספארטן סיסטעם איז אומפארמיידלאך פארבונדן מיט א פאליציאישן רעזשים, — דאס איז וואס דערווארט די בירגער פון מישיגאן, איינשליסנדיק אפילו די "הונדערט "פראצענטיקע, ווען דער ביל זאל ווערן א געזעץ.

אידישע גאסן

(א בריוו פון ווארשע)

פון מ. לובארסקי

אידישע גאסן — מיינט ניט גאסן, וואו ס'וואוינען אידן. אזעלכע גאסן האט איר א סך און דאך וועט קיינער ניט צוגעבן דעם טיטול "אידישע גאסן". וואס פאר א אידישע גאס איז צום ביישפיל די "ביעלאנסקא גאס", וואו אלע געשעפטן און כמעט אלע איינוואוינער זיינען אידישע. ווער ווייסט דען, אז די גאס איז א אידישע? שבת און יום־טוב זיינען אלע געשעפטן אפן; אידיש הערט מען קיין ווארט ניט אויף דער דאזיקער גאס. אידישע גאסן הייסן די גאסן, וואו ס'קלאפט דער אידישע פולס, וואו די גאנצע אידישע נערוועזיטעט איז אויסגעגאסן און אויסגעליפערט פאר אלעמענס אויגן, וואו דער הו־הא, האנדל־וואנדל, מנחם־מענדעליזם, פארשמייעטע אידן דרייען זיך ארום און מסחרים מאכט מען אין די מיליאנען און פארדינען פארדינט מען קיין גראשן ניט, — דאס הייסט אידישע גאסן. און אידישע גאסן הייסט וואו אידישקייט איז בולט: פרייטאג פארנאכט, אין סאמע ברען פון פארהאוועטקייט, בעת מען קאן די גאס ניט דורכגיין — אזוי געדיכט איז זי פון מענטשן — דערהערט זיך פלוצלונג מיט אמאל א סקריפעריי פון טירן, א שליסעריי פון שלעסער: שבת קומט!

און אט אזעלכע אידישע גאסן ווערן פון טאג צו טאג וויינקער.

שווער איז דער שבת אסימילאציע אריינצודרינגען בלויז אין צוויי גאסן פון ווארשעווער אידישקייט: אין נאלעווקי און אויפן גזשיבאוו.

נאלעווקי און גזשיבאוו — צוויי געגנטן, וואס זיינען באזעצט מיט "סאמאראדנע" אידישע אידן. נאלעווקי איז די גאס, וואס איז מיט יארן צוריק פארפלייצט געווארן דורך ליטווישע אידן, וועלכע האבן זיך פון דער מאגערער ליטע געצויגן צו דער רייכער האנדלס מעטראפאליע פון פוילן און הגם זייער ווייניק אידן־ליטוואקעס זיינען געבליבן אויף דער דאזיקער גאס (די קינדער פון די ליטוואקעס זיינען דאך שוין פוילישע אידן . . .) איז דאך פארבליבן אין דער דאזיקער גאס אביסל טראדיציע פון ליטווישער עקשנות'דיקער אידישקייט. די געשעפטן זיינען — צוליב דרך־ארץ פארן טאטן אדער זיידן — דעם ליטווישן פרומען אידן — פארמאכט, אביסל תורה, אביסל ביינקשאפט צו דעם טאטנס לעבנס שטייגער און מען ברייננגט דעם קרבן. שבת קודש, — און אלץ רוט!

גזשיבאוו ווידער איז דער מקור פון פוילישער חסידות. איינגעפונדעוועטע חסידישע טראדיציעס, הייזער וואו ס'איז א טראגעדיע, אז די שנור טראגט ניט קיין שייטל און דער איידים גייט "קורץ־געקליידעט". רביים געוועלטיקן און פירן די מלוכה ביד רמה. צום רבי'ן פארט מען זיך מיישב זיין אין אלערליי ענינים און אויך אין מסחר אנגעלעגנהייטן, ס'איז דער אלטער טראדיציאנעלער לעבנס־שטייגער און אידישער שניט און ס'איז קיין חידוש ניט, וואס אין דער דאזיקער געגנט זיינען די געשעפטן פארמאכט אום שבת. נאך מער: זאל ווער פון איין פאמיליע זיין א פוריץ גדר און האלטן אפן דאס געשעפט אום שבת — רייסט די פאמיליע איבער מיט אים אין גאנצן. איך קאן צוויי ברידער, וואס ריידן שוין ניט פערצן יאר, איין ברודער איז ארויס לתרבות רעה און האלט זיין געשעפט (אגב דאזיקן ג...

אין א גוי'אישער געגנט) אפן אום שבת, האט דער צווייטער ברודער איינגאנצן איבערגעריסן מיט אים; מען גייט ניט איינער צום צווייטן. — ער איז פאר מיר געשטארבן — האט מיר געזאגט דער גרזשיבאווער ברודער אויף זיין ברודער דעם "גוי".

אבער די שבת־אסימילאציע מאכט גרויסע נצחונות אין די געדיכט באוואוינטע אידישע גאסן, אין סאמע צענטער פון די פאלקס־מאסן, סמאטשא און דזשיקא — צוויי גאסן, וואס זיינען דער סימבאל פון פאלקסטימלאכקייט. גאסן אויף וועלכע איר האט מיט יארן צוריק ניט געקאנט הערן א גוי'איש ווארט, אויסער אידיש, און וואו שבת פלעגן ווייבער איז שייטלען זיצן געמיטלאך אויף די שוועלן פון די הייזער און קנאקן "סעמעטשקעס" און טרייבן רכילות'ן פונקט ווי אין יעדן קליינעם שטעטל און "עמך" שפאצירט ארום שבת אידישלאך פריי און אויפגעלייגט. דער טשאלענט פלעגט פארשמעקן די גאס און די הייליקייט פון שבת־רו איז געווען אין פולער פראכט — אט די דאזיקע גאסן האבן מיט אמאל אראפגעטרייסלט פון זיך דאס אידישקייט און כמעט אלע געשעפטן זיינען אפן אום שבת.

איין גאס נאך דער אנדערע — סאמע אידישע גאסן, באלעבאטישע אידן, פראסטע אידישע געוועלבלאך, באַ'חנ'טע אידישע קרעמערקעס, יונגערמאנטשיקעס, וואס פונם פנים איז נאך ניט אראפ דער בית־מדרש־איד — און שטייען שבת ביי אפענע געשעפטן. איז דאס דער גרויסער קריזיס, וואס טרייבט און יאגט יעדן איינעם צו זוכן זיין טאג־טעגלאך ברויט אדער איז דאס פשוט'ע אסימילאציע? ניכער דאס ערשטע, ווייל ניט איין קרעמער זיפצט און קלאגט: ניטא קיין שבת, ניטא קיין אידישער רו־טאג! מען מוז זוכן א שטיקל ברויט!

* * *

דזשיקא גאס. א הונדערט פראצענטיקע אידישע באפעלקערונג. האט געפירט א קאמף אין ווארשעווער מאגיסטראט, אז מען זאל ענדערן דעם נאמען פון דער גאס און זי א נאמען געבן "זאמענהאף־גאס" צום אנדיינק פון דעם שעפער פון עספעראנטא, וועלכער האט געוואוינט אויף דער דאזיקער גאס.

און מיט מזל! די אידישע באפעלקערונג האט אויסגעפירט. די גאס הייסט "זאמענהאף־גאס". א אידישע גאס מיט א אידישן נאמען. און פונקט אין דעם טאג ווען מען האט די גאס "גע'אידישט", זיינען אויפגעמאכט געווארן אום שבת די לעצטע פאר געשעפטן, וואס זיינען נאך געווען פארמאכט אום שבת . . .

א קאמף פירט ווארשעווער אידנטום פאר פאר'אידישן אידישע גאסן, ד. ה. זיי געבן אידישע נעמען. דאס זעלבע קעמפט די פראווינץ. דא און דארט פירט מען אויס: די גאסן באקומען אידישע נעמען, אבער די גאסן ווערן אלץ גוי'אישער און גוי'אישער. דאס לעצטע ביסל אידישקייט: שבת־מנוחה פארשווינדט. מיט א שנעלן טעמפא שפרייזט דאס פוילישע אידנטום צו דער אסימילאציע. אבער ס'איז ניט זייער שולד. דער צוואנג פון זונטאג־רו האט אזוי פארארימט די אידישע מאסן, אז ס'איז קיין אנדער וועג ניטא. ווי קאן א אידישער קרעמער אויסהאלטן און פארמאכן שבת דאס געשעפט, בעת פרייטאג האט ער געהאלטן פארמאכט דאס געשעפט, ווייל ס'איז געווען א פוילישער יום־טוב און זונטאג ווייטער פארמאכט. אלזא דריי טעג כסדר. און אזעלכע "אפרו־טעג" זיינען אין פוילישן יאר דא זייער א סך.

און ס'איז ניט קיין וואונדער, וואס דער חלום פון א קרעמער איז: איבערצוטראגן זיין געשעפט פון נאלעווקי אדער גזשיבאוו אויף אן אנדער גאס, וואו מ'קאן שוין דרייסט האלטן אפן אום שבת . . .

אבער ניט לאנג וועט נאלעווקי און גזשיבאוו אויסהאלטן דעם קאמף. נאך אביסל קריזיס, נאך אן עקאנאמישער חורבן — און אויך די דאזיקע עקשנות'דיקע אידישע גאסן וועלן פאלן אלס קרבן פון דער שבת־אסימילאציע.

קיין אנדער אויסוועג איז ניטא פאר זיי.

און ניט ווייניקער גייט די "פאר'גוי'אישקייט" פון אידישע גאסן אויף אן אנדער געביט, אויפן געביט פון אידיש לשון. אמאל פלעגט דער אידיש, דער ווייכער פוילישער אידיש פארקלונגען די אידישע גאסן, אפילו די "פריילינס", וואס פלעגן אין די אמת גוי'אישע גאסן זיך שעמען צו רעדן אידיש פלעגן אויף "זייערע" גאסן רעדן אידיש. היינט איז אוים מיט דעם ביסל אידישקייט. יעדע גאס — די סאמע אידישסטע — הערט איר נאר אביסל אידיש פונם עלטערן דור, די יונגע וויל ניט רעדן אידיש. הגם זי קאן נאך ריידן. פרובירט אריינגיין אין וועלכן ס'איז געשעפט אין די דאזיקע גאסן און רעדט אידיש, אבער איך וועט מען ענטפערן פויליש. און דערביי איז צו באמערקן: כמעט יעדער הויף אויף די דאזיקע גאסן האט זיך זיין אייגן בית־מדרש'ל וואו טאטעס דאווענען נאך געשמאק יעדן טאג.

דער טאטע ביים סידור און די טאכטער ביי פיטיגרילן אדער עפעס אנדערש. אבער אלץ אין פויליש.

די אידישע גאסן ווערן פוסט פון אידישקייט . . .

("איטא")

דער ערשטער דארף האט גע'חתמ'עט

פון י. אייגער

ווי ווייט און פרעמד איז דאס פאר אונז געווען, ווען א דארף מיט פויערים האט גע'חתמ'עט — צו אויף דעם וואס מען האט אים צוגעשניטן באדן, אדער אויף א לאנג יאריקער הלואה, וואס ער האט געקראגן, אדער אויף אן אנדער ענלאכן אקט, וואס איז געווען אויף דער מדרגה פון א געשעעניש אינם לעבן פון דארף, וואס באדארף פירן צו זיין אנטוויקלונג און פארלייכטערן דאס לעבן פון זיינע הארעפאשנע איינוואוינער.

פארשטייער פון דער מאכט, פארשטייער פון דער קירכע, א טיש מיט א קלאר ווייסן פויערים טישטוך און יום־טוב'דיקע צעהיצטע געזיכטער פון מענער, פרויען און קינדער.

אבער פאר צופעליקע צושויער אידן איז דאס געווען אזוי פרעמד. א ווייטע, פרעמדע וועלט, צו וועלכער זיי האבן אין דער טיף פון דער נשמה געגארט און דער שטיל׳ אן ווארטער מקנא געוועזן....

און אט האבן מיר דערלעבט: דער ערשטער אידישער דארף האט גע'חתמ'עט!

אנטקעגנאיבער די היסטארישע גלבוע בערג ליגט דער שיינער אידישער דארף "כפר יחזקאל". איינער פון די עמק דערפער, וועלכער האט אונטער זיך א רייע שווערע יארן, יארן פון קאמף און יסורים, פון ספקות און וואקלענישן, פון שרעקלאכע חבלי־לידה, וועלכע נאר אזא שטארקער און ריינער אידעאליזם, ווי ביי די אידישע פיאנערן, האט געקאנט איבערוועלטיקן. נאר אזא מסירות נפש, אמונה און בטחון, ווי ביי די אידישע קאלאניסטן האט געקאנט ברייגען צו דעם דאזיקן גליקלאכן ווענדע־פונקט, ווען עס איז מער קיין ספק נישט וועגן דער צוקונפט פון די אידישע דערפער. נאר אזא ליבע צום לאנד האט געקאנט ברייגנגען צו דעם לאנג דערווארטעטן מאמענט, ווען דער דארף איז געווארן עקאנאמיש פארפעסטיקט און זעלבסטשטענדיק און מען קאן שוין קלערן וועגן אויסצאלן דעם קרן היסוד דאס, וואס ער האט אינוועסטירט און חתמ'ענען אויף א קאנטראקט.

געדעקטע מיט "כל טוב" טישן: דער דארף זעט אוים יום־טוב'דיק; זיינע איינוואוינער זיינען יום־טוב'דיק פויעריש געקליידעט. די געזיכטער שטראלן, עס איז פרילינג אין דער לופט און פרילינג אויף דער נשמה.

ביי דער געזעלשאפטלאכער געביידע "ביתעם" באגעגנט די גאנצע באפעלקערונג פון דארף מיט די שילער אין דער שפיץ דעם פרעזידענט (דר. ווייצמאן) און די געסט. עלטערע שילער דערלאנגען דר. ווייצמאנ'ען א מגלה׳ זייער האנט ארבעט, אין וועלכער זיי באגריסן אים און ווינשן, אז זיין איצטיקער באזוך אינם אויפלעבנדן היימלאנד זאל אים דינען אלס מקור פון טרייסט אין די שווערע מאמענטן.

מען זעצט זיך ארום די טישן און עס הויבן זיך אן די באגריסונגען.

דער עקזעקוטיוו מיטגליד דר. רופין רעדט אין סטיל פון פסוק: אויב אייערע קינדער וועלן אייך פרעגן - - וואס איז דאס פאר א חתימה? זאלט איר זיי זאגן, אז ביז היינט עבדים היינו צום קרן היסוד, וועלכער האט אויסגעבויט אונזערע ווירטשאפטן ווייל מיר האבן ניט געוואוסט אונזערע רעכט; פון איצט זיינען מיר בני־חורין, מיר ווייסן געגוי וואס מיר פארמאגן און וואס מיר זיינען שולדיק. אט דאס איז די וויכטיקייט פון דעם איצטיקן מאמענט, וואס עס פארענדיקט זיך ענדלאך די אומזיכערקייט אין דער קאלאניזאציע און עס פאנגט זיך אן א נייע תקופה׳ ווען די באציאונג צווישן די קאלאניסטן און דעם קרן היסוד זיינען שטריינג באצייכנט און האבן א יורידישן באזים. די פראגע וועגן די קאנטראקטן ציט זיך שוין עטלאכע יאר, אבער ער — דר. רופין — האט ניט געוואלט ארויפליינגן אויף די קאלאניסטן א פארפליכטיקונג, ניט ווייסנדיק קלאר, אויב זיי וועלן זי קאנען דערפילן. ווייטער האט ער באטאנט, אז ער הא טאין קיין ארט ניט באגעגנט אזעלכע אידעאלע באציאונגען צווישן קאלאניסטן און קאלאניזאטארס, ווי דא אין ארץ־ישראל. און ער האט געזעען קאלאניזאציע ארבעט אין פארשיידענע לענדער. אומעטום איז יעדער צד חושד, אז דער צווייטער וויל אים עקספלואטירן׳ נאר ביי אונז הערשט הארמאניע און פולער צוטרוי, מיט וואס מיר קאנען זיך בארימען. און באזונדער כבוד איז, וואס די קאנטראקטן ווערן אונטערגעשריבן אין דער אנוועזנהייט פונם פרעזידענט. "איך וויל אז דר. ווייצמאן זאל זעען, אז ער איז ניט אזוי ארים, ווי פיל פון זיינע קעגנער דיינקען . . ."

דער דירעקטאר פון קרן היסוד ל. יפה האט אין זיין קורצער רעדע אונטערגעשטראכן דעם מאמענט פון דער דאזיקער געשעעניש; די שלעכטע מאמענטן זיינען פילן מיר אבער אזא מאמענט מאכט מען זאל זיי פארגעסן. מיט שמחה און גרויסקייט האט ער איצט געזעען די עמק־ישובים, וואס דער קרן היסוד האט געשאפן. פארנדיק האט אים דר. רופין געזאגט: איר באקלאגט זיך אז דער קרן היסוד איז ארים׳ אט זעט זיין רייכטום ארום, וואס ער האט אויפגעטאן און געשאפן.

— מיר האבן אויפן וועג אריינגענומען אין אווטאמאביל, — האט ל. יפה דערציילט — איינעם פון די ארטיקע קינדער, וועלכער איז געלאפן זייער פארשמייעט.

— וואס איז געשען? — האבן מיר אים געפרעגט.

— היינט איז ביי אונז א יום־טוב, דר. ווייצמאן קומט.

— ער איז א איד?

— יא.

— א ציוניסט?

— איך ווייס ניט . . .

— דא ביי אייך רעדט מען ניט וועגן ציוניזם, ווייל איר זעלבסט שאפט אים. איך האב א באזונדערע באציאונג צום עמק און איך קאן אייך זאגן אן גוזמא, אז צוזאמען מיט אייך האב איך איבערגעלעבט אייערע יסורים און אייער פרייד, ווייל אין אונזער פראפאגאנדע טעטיקייט האבן מיר געשאפן אונזער חשפעה קראפט פון אייער עמק׳ וואס איז דען אונזער כוח? ווי דערהאלטן מיר דעם נאציאנאלן שטייער און צוואנגס מיטלען? דורך דעם וואס מיר דערציילן וועגן אייער לעבן, וועגן אייער שטילער, באשיידענער העלדישקייט, וועגן אייערע וואונדערבארע קינדער, וועגן די נייע לעבנס־פארמען, וועלכע איר שאפט, וועגן די זומפן׳ וואס איר טרוקנט אוים, און דורך דעם ווערן אויך אויסגעטריקנט די זומפן פונם גלות־לעבן. אין ארגענטינע האט ער געזעען א גרויסן אידישן ישוב, וואס איז שוין פופציק יאר אלט און האט איינגעשלונגען מיליאנען געלט. אידישע שטעט און דערפער. נאר קיינער ווייס ניט וועגן זיי. אבער וואס פאר א איד ווייס ניט דעם נאמען "תל־אביב", "נהלל", "כפר יחזקאל"? סאקאלאוו האט רעכט ווען ער זאגט, אז מען בויט אוים

(שלוס אויף זייט 3)

קאפיטאליסטישע צען געבאט

(שבועות'דיקעס)

געווידמעט י. בן־דוד'ן

פון י. קאבאקער

. . . און דער גאט ממון איז ארויף פון ים הכספי פונם זילבערנעם ים, אויפן הר הזהב, צו געבן צו זיינע קנעכט זיינע מצוות.

און אן קולות וברקים, אן פחד טאמער וועט דער בארג זיי דערשטיקן, האבן אלע געזאגט פה אחד:

נעשה ונשמע!

און געזאגט האט ער לאמר:

א נ כ י — איך בין דער אלמעכטיקער, אשר, וועלכער האט פארשקלאפט די גאנצע וועלט און געמאכט זי פאר א בית עבדים.

ל א י ה י ה — ס'וועלן ניט עקזיסטירן ביי מיר קיין אנדערע געטער, ווייל צו מיר זאלן זיך טאן בוקן אלע דיינע אידעאלן, אשר בשמים ממעל, אלע הימלישע געטער פון ליבע און מאראל, פון געוויסן און רחמנות, פון אידייען און פאנטאזיע, פון שיינקייט און קונסט, ואשר בארץ, אלע דיינע ערדישע כחות, די געטער פון וויסנשאפט און פארשונג, פון טעכניק און ארבעט, פון פארגעניגן און געזעלשאפטלאכקייט, פון כבוד און מאכט׳ ווי אויך די מלאכים וואס זיינען ממונה על הלענדער און ימים, אויף מלכים און הערשער (ובתוכם דער מלאך הממונה על הקארטן), ווייל איך בין אן אייפערזיכטיקער גאט, צו וועמעס חסד טויזנטער דורות שקלאפן אין עושר און גדולה.

ל א ת ש א — מיין נאמען ממון זאלסטו ניט טראגן אויף דיינע ליפן אומזיסט, ווייל גרוים בין איך געניגג, און רייד פאר זיך . . .

ז כ ו ר א ת י ו ם ה ש ב ת — געדיינק אז ס'וועט קומען פאר דיר א יום שכלו מנוחה, ווען דיינע קני וועלן שוין מער ניט קאנען זיך בייגן צו מיר, דארט וואו אלע וועלן גלייך זיין, אתה — דו׳ ובנך — און דיין זון, דיין טאכטער, דיין קנעכט און דיין דינסטמויד, דיין בהמה און דער פרעמדער, ווייל ווען דו וועסט שוין זיין דארט וואו מיין שליטה ענדיקט זיך, וועסטו שוין מער ניט זוכה זיין זיך צו באשיצן אינם שאטן פון מיין באלק, לכן זאג איך דיר אן, אז די געציילטע טעג פון דיין דא־זיין תעבד זאלסטו ארבעטן ווי א פערד און פארשקלאפן זיך און דיין פאמיליע, און ווייסן זאלסטו ניט פון קיין רו אויף דער וועלט.

כ ב ד א ת א ב י ך ו א ת א מ ך — גיב כבוד דיין טאטע־מאמען, למען — כדי דו זאלסט זיי קאנען אויסנוצן כל ימיך על האדמה, כל זמן דו ליגסט נאך אין דער ערד מיט דיינע אייגענע געשעפטן און נאך ניט אריינגעדרונגען אין מיינע טעמפלען.

ו ה י ה י — און ס'וועט זיין אז דו וועסט שטארק זיין און דיין דינסט צו מיר דיין מעכטיקער, און די אלטע וועלן שוין דיר מער ניט נוצן, זאלסטו זיי פאררוקן ערגעץ אין א מושב זקנים און ירצא זיין כבוד אב איין מאל א יאר, בחייהם — מאך זיי א מוטער'ס טאג און א פאטער'ס טאג, שיק דיין מאמען בלומען און דיין טאטן א האלז־בינדע, ובמותם — היט יאר־צייט. און ווען דו האסט שוין אפגעזאגט א רבנן קדיש נאך זייער געלט, וואס איז א חלק פון דיין נשמה, זאג קדיש נאך זייער נשמה. אויב דער קדיש איז פרעמד פאר דיר, טו דאס מיט דער הילף פון די כלי־קודש׳ וואס זיינען מיינע טרייעסטע קנעכט, און אין מיין נאמען וועלן זיי דיר דינען לעולם ועד.

ל א ת ר צ ח — דו זאלסט ניט מערדערן. און מארד בכלל איז ניט דיין פריוואטער עסק, אויף דעם האב איך מיין פמליא של משרתים, וואס פירן אוים אט־די מיסיע אין א גרעסערער מאס, פיל גייסטרייכער ווי דו וועסט עס טאן ביחידות און, — דער הויפט — אומבאשטראפט.

געדיינק אז מיין דעוויז איז — רציחה בצבור.

און צו דעם צוועק האב איך ארויסגעשיקט מיינע חילות פון מלאכי חבלה אין דער פארם פון אנטוויקלטער טעכניק, ווי אווטאמאבילן, לופט שיפן און אנדערע כלי־משחית, וואס מערדערן אוים מיליאנען מענטשן׳ און קיין פ א ר ב ר ע כ ן איז אויף דער וועלט ניטא.

איך רייץ אן פעלקער און זייערע הערשער, יחד בחד, און אז זיי פארמעסטן זיך איינער מיטן צווייטן מיט זייערע הערנער פאלן צענדליקער מיליאנען אן ש ו ל ד י ק ע און ב א ש ו ל ד י ק ט ע.

איך טו אפ מיין שאטן פון הונדערטער מיליאנען מענטשן און זיי גייען אוים פון הונגער, אדער מאכן אליין א סוף פון זייער לעבן אן א ו נ ט ע ר ד ר י ק ע ר און א ו נ ט ע ר ד ר י ק ט ע.

איך שיקן אן אויף זיי כל דבר וכל מחלה, א קריינק אנשטאט ברויט, וואס איך באהאלט לטובת אוהבי ושומרי מצותי. פאר מיינע באליבטע און די — דא טוען מיינע געבאטן, און ס'ווערן פארניכטעט אלפי־אלפים ורבוא רבבות, אזוי אז קיינער זאל חלילה ניט באשטראפט ווערן און קיין א ו מ ש ו ל ד י ק ע ס בלוט זאל חלילה ניט פארגאסן ווערן.

ל א ת נ א ף — ס'זאל און דארף אין מיין ממשלה קיין זנות ניט עקזיסטירן׳ ווייל מיט מיין אומבאגרעניצן כח קאנסטו דיין גאנצן חיה'שע תאוה דערפילן געזעצלאך, אדער כמו־געזעצלאך, און אויב דיינע אויגן וועלן זיין געוועזנדעט צו מיר, וועסטו, ניט בינדענדיק דיין יצר הרע, אם ירצה השם ברעכן אלע צוימען פון די נודניקעס מאראליסטן, וואס זיינען געשטעלט בלויז פאר דעם עולם, וועמעס יצר הרע איז סיי ווי געבונדן בחבלי־עני, מיט פענטעס פון ארימקייט. וזכרת, און דו זאלסט געדיינקען, אז לי הכסף ולי הזהב, מיינס איז דאס זילבער און מיינס איז דאס גאלד, זאגט דיין גאט ממון, און כסף וזהב מטהר ממזרים, און אזוי, וועט געריינגט ווערן דיין געוויסן . . .

ל א ת ג נ ב — דו זאלסט ניט קליין מאכן זיך אליין גנב'ענדיק ביי פריינט, וועלכער וועט פערזענלאך ווערן פאראינטערעסירט דיך רודף צו זיין, און דו וועסט געכאפט ווערן און קומען צו חלול השם, צו פארשוועכן מיין גרויסן נאמען.

אמת, די ערשטע פון מיינע שלש עשרה מדות זיינען גנבה און גזלה, דאך פארבאט איך דיך שטריינג אז דו זאלסט ניט גנב'ענען פריוואטן אייגנטום.

וואס תאמר מה־נאכל, און אויב דו וועסט פרעגן ווי אזוי מאכט מען אן גנבה א לייכט לעבן, וצויתי את ברכתי, פארזאג איך פאר דיר מיין ברכה, און עפן פאר דיר קוואלן פון רייכטימער, וואס האבן קיין באלעבאס ניט, ממש הפקר, וואס איז א מצוה זוכה צו זיין פון זיי. דאס זיינען גרויסע קאפיטאלן וואס ליגן אין באנק, פארמעגן פון רעגירונגס, שטאטישע און געזעלשאפטלאכע אינסטיטוציעס, צדקה פושקעס מכל המינים וכדומה אזעלכע רכוש הקהל, שעפ פון זיי כנפשך שבעך — פיל דיין הארץ געלוסט, אבי ס'לאזט זיך נאר, ואין מחריד, און שרעק זיך פאר קיינעם ניט, און טאמער וועט זיך יא געפינען א פוצה פה ומצפצף, א טפש וואס וועט ריזיקירן זיין נאריש לעבן צו עפענען א מויל קעגן דיר, אל תירא מפניו, טו ניט מורא האבן פאר אים, לאז ער בילן קעגן דיר ווי א הונט קעגן דער לבנה, לאז ער זיין א רוקד כנגדך ואינו יכול לנגע בך, ער מעג טאנצן קעגן דיר פון ווייטנס ניט קאנענדיק דיך אנרירן, ווייל תמיד וועסטו האבן מיט וואס זיין מויל צו פארמאכן. ומי הו זה — און ווער איז עס דער מחוצף וואס וועט מעיז־פנים זיין דעם ווער עס שיצט זיך אינם שאטן פון מיינע פליגלען.

ל א ת ע נ ה — זאג ניט אויף דיינע פריינט בני־בריתי, קיין פאלשע עדות, ווייל אלץ וואס דו וועסט זאגן אויף זיי איז אמת, אבער עושי רצוני האבן פארן אמת קיין מורא ניט.

ל א ת ח מ ד — דו זאלסט ניט גלוסטן דיין פריינט'ס הויז, אלץ וואס דו דארפסט טאן איז געדיינקען דעם פסוק:

"כי תלוה לאחיך האביון — אז דו וועסט געבן א הלואה דיין ארימען ברודער (פארשטייט זיך ערשטן מארטגיידזש), וועט שוין זיין הויז אינגיכן געהערן צו דיר, ולך תהיה צדקה, און דו וועסט בלייבן דער גערעכטיקער" . . .

ל א ת ח מ ד א ש ת ר ע ך — טו ניט גלוסטן דיין פריינטס פרוי, דו וועסט דערפון רייכער ניט ווערן. איך בין דיר אבער מתיר יעדע יפת־תאר, ניט צו גלוסטן, נאר צו נעמען.

ו ע ב ד ו — און זיין קנעכט, ישורו — און זיין אקס, וחמורו — און זיין אייזל, וכל אשר לרעך, און אלץ וואס דיין פריינט פארמאגט, קוק אויף אלץ ווי אויף דיין אייגנטום. ווייל דער יסוד פון מיין תורה איז ואהבת לרעך כמוך — ליב דיין פריינט און אלץ וואס ער פארמאגט ווי זיך־אליין.

ו כ ל ה ע ם ר ו א י ם — דאס גאנצע פאלק זעט די פראקטישקייט, די ג ע ר ע כ ט י ק י י ט און די שטארקייט פון ממון.

ו י ר א ה ע ם ו י נ ו ע ו — און דאס פאלק פארשטייט און באוועגט זיך ארויפצוקלעטערן דעם הר הזהב.

ו י ע מ ד ו מ ר ח ו ק — אלע אבער בלייבן שטיין פון ווייטן. און בלויז צו יחידי־סגולה אנטפלעקט ממון דעם סוד פון זיין הויה, און נאר צו געציילטע בחירים גיט ער די שליסלען פון זיינע מ"ט שערי עשר, און בלויז די איינציקע גליקלאכע שקלאפן טרעטן צו — א ל ה ע פ ל ה — צו דער פינסטערקייט, וואו ער רוט דארט.

גרויסער

קאנצערט

פון דער

י. ל. פרץ־שול

לכבוד דער

זיבעטער

גראדואירונג

פון עלעמענטאר שול און ערשטן ארויסלאז פון די העכערע קורסן

וועט פארקומען

זונטאג, מאי 31־טן

3 אזייגער בייטאג

אין

דאמיניאן טעאטער

(איסט פארטעדזש עווע.)

דער פראגראם באשטייט פון:

1. כאר — פאלקס און ארבעטער לידער, אונטער דער פירונג פון געזאנג לערער ב. בראנשטיין.
2. קינדער־גארטן — טענץ, לידער און ארקעסטער.
3. טאג שול — שפיל אין ענגליש.
4. "פריילינגס באפרייאונג", קינדער פיעסע אין דריי אקטן וואס נעמט אריין זייער שיינע טענץ און פאנטאזימע ספעציעל צוגעגרייט פון דער טאנץ לערערין מיס וואלקין.

אין פראגראם באטייליקן זיך איבער 150 קינדער

בילעטן בלויז 35 סענט שוין צו באקומען